

Ruimtegebrek en ruimtegebruik
in de Rotterdamse haven.
Tijd voor een uitbreiding?

Hoe ziet het Rotterdamse havengebied er in de toekomst uit? Om tot goede antwoorden te komen heb je een discussie nodig vanuit verschillende gezichtspunten: natuur, energie, economie, visserij, veiligheid. De provincie Zuid-Holland organiseert daarom een debat met experts op 26 mei. De uitkomsten worden gedeeld.

Expert waterbouwkunde
Dr. Martijn de Jong,
Deltares:

‘Technisch kan vrijwel alles, maar de bal ligt bij de politiek en belanghebbenden’

Martijn de Jong denkt als expert in waterbouwkunde bij kennisinstituut Deltares liever goed na over de invloed van waterstromen, sedimenttransport en kustveiligheid dan over politieke statements. Toch is hij een van de sprekers op de conferentie over zeewaartse uitbreiding van de Rotterdamse haven. ‘Omdat we als Deltares wereldwijd betrokken zijn bij landaanwinningsprojecten en vanuit die ervaring een neutrale en realistische bijdrage kunnen leveren.’

Deltares is een onafhankelijke stichting die wereldwijd onderzoek doet naar water, ondergrond en de leefomgeving in delta's. In zijn ruim twintig jaar bij Deltares werkte De Jong mee aan grootschalige projecten van Dubai tot Hongkong. Ook de Tweede Maasvlakte is deels op basis van Deltares-expertise ontworpen en uitgevoerd. ‘Wat wij doen, is het technisch én ecologisch doordenken van alle fases: van ontwerp en aanleg tot gebruik en beheer.’

Meewegen gevolgen

Volgens De Jong ligt de sleutel tot verstandige ruimtelijke keuzes in het vroegtijdig meewegen van de gevolgen in elke fase van het project. 'In de ontwerpfase probeer je negatieve effecten zoveel mogelijk te voorkomen. Tijdens de aanleg moet je bijvoorbeeld rekening houden met onderwatergeluid en veranderend getij. En ook tijdens het gebruik moet je blijven monitoren: doen de voorgestelde compenserende maatregelen ook echt wat ze moeten doen?' Een concreet voorbeeld noemt hij uit de bouwfase van de Tweede Maasvlakte. 'De vorm van de haven veranderde zo snel dat het getij zich anders ging gedragen. Dat betekende dat bijvoorbeeld loodsen ineens met andere stromingspatronen te maken

kregen. Wij hebben toen digitale modellen ontwikkeld om hen daarop bij elke bouwfase voor te bereiden.'

Niet oneindig veel zand

Een belangrijke factor in het denken over zeewaartse uitbreiding is volgens De Jong het beschikbare zandvolume. 'Voor kustonderhoud gebruiken we zandsuppleties, maar dat zand moet wel ergens vandaan komen. Je kunt niet overal zomaar zand winnen zonder ecologische schade. Bovendien moet het zand de juiste eigenschappen hebben. Als je veel zand nodig hebt voor een nieuwe landaanwinning, betekent dat in principe minder beschikbaarheid voor kustverdediging.'

Ruimte op zee

Is de ruimte op zee niet al overvol? 'Dat klopt deels,' zegt De Jong. 'Er zijn veel claims: natuur, windparken, scheep-

vaart. Maar ik denk dat het niet per se ondenkbaar is dat je nieuwe functies toevoegt, mits je zorgvuldig compenseert wat je verdringt. Ook onze ecologen zijn daarin pragmatisch: als je natuurwaarde ergens weghaalt omdat een infrastructuurontwikkeling door de maatschappij als noodzakelijk wordt geacht, zorg dan dat je elders minstens zoveel waardevolle natuur terugbrengt, en liefst meer.'

Intensiever gebruik

Volgens De Jong is het goed dat er ook gekeken wordt naar intensiever gebruik van het bestaande havengebied. 'Landaanwinning is geen doel op zich. Als je de bestaande ruimte op een andere manier kunt benutten, moet je dat zeker doen. Maar de vraag is of dat voldoende is voor de opgaven die eraan komen. Denk aan de energietransitie en bijbehorende extra infrastructuur die daarvoor nodig is. De Tweede Maasvlakte oogt nu misschien nog niet erg "vol", maar rond 2030 is het gebied waarschijnlijk grotendeels ingevuld. Het moment om nu al na te denken over al dan niet uitbreiden

vind ik dus niet gek gekozen.'

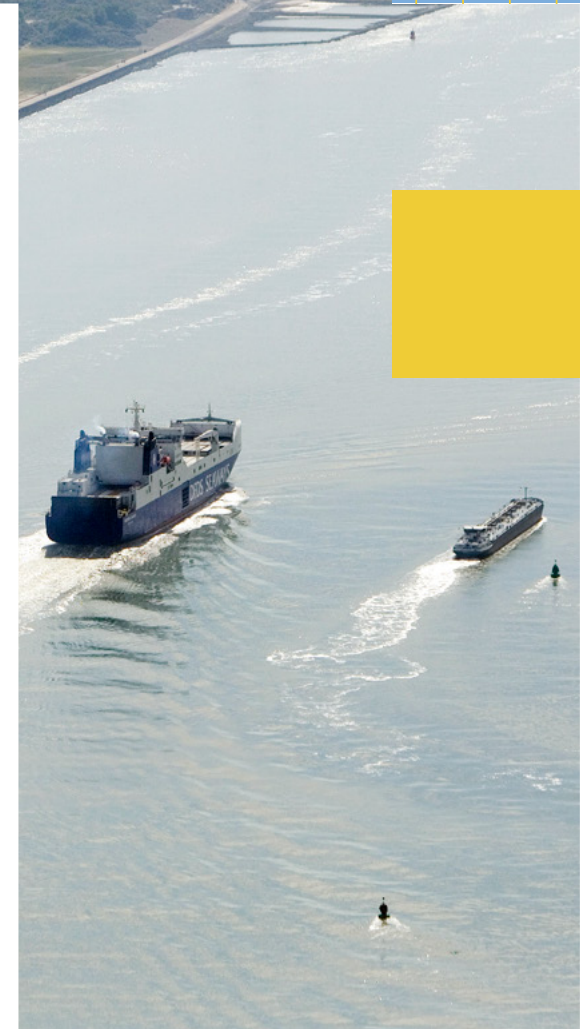
Leerpunten

Een van de belangrijkste lessen uit de Tweede Maasvlakte is volgens De Jong het belang van participatie. 'Het eerste plan werd afgewezen door de rechter. In de tweede ronde zijn belanghebbenden vanaf het begin door het havenbedrijf betrokken, van NGO's tot omwonenden. Dat leverde niet alleen een meer integraal ontwerp op, maar uiteindelijk ook nul bezwaarschriften. Dat is winst voor iedereen.' De Jong wil zich niet al te ferm uitspreken als voor- of tegenstander van zeewaartse uitbreiding. 'Het is wel een feit dat een groot deel van de Nederlandse welvaart te danken is aan de ligging van ons land, de havendelta en de verbinding met het Duitse achterland. De keuze voor uitbreiding is aan de politiek en de samenleving. Maar Deltares kan wel laten zien wat de voor- en nadelen zijn en hoe je die kunt beïnvloeden, waaronder minimaliseren en compenseren van impacts. Ik kijk uit naar een interessante discussie!'

Martijn de Jong

Dr. Martijn de Jong is expert waterbouwkunde bij Deltares, het onafhankelijke kennisinstituut voor water en ondergrond. Al meer dan twintig jaar werkt hij aan complexe projecten in delta's in Nederland en wereldwijd, van Dubai tot Hongkong. Zijn specialisatie: de interactie tussen infrastructuur, waterstromen en kustdynamiek. Ook bij Maasvlakte 2 was hij nauw betrokken bij meerdere studies ter ondersteuning van ontwerp en uitvoering.

Gert Jan Kramer, hoogleraar duurzame energievoorziening
aan de Universiteit Utrecht:

‘We moeten ruimte maken voor wat we willen, niet voor wat we al hebben’

Windparken op zee, elektrolyzers aan de kust
en een chemische industrie die overstapt van
olie naar circulaire grondstoffen. Voor Gert Jan
Kramer, hoogleraar duurzame energievoorziening
aan de Universiteit Utrecht en voorzitter van het
Sustainable Industry Lab, is het helder: wie een
duurzame toekomst serieus neemt, kan niet om
de ruimtevraag heen. ‘Het klinkt tegenstrijdig,
maar als we minder fossiele grondstoffen willen
verwerken, hebben we juist méér ruimte nodig.’

Gert Jan Kramer

Prof. Dr. Gert Jan Kramer is hoogleraar duurzame energievoorziening aan de Universiteit Utrecht en voorzitter van het Sustainable Industry Lab. Hij werkte eerder bij Shell aan onder meer waterstoftechnologie. Kramer combineert technische expertise met strategisch inzicht in de energietransitie, en pleit voor ruimte, richting en realisme in het Nederlandse industriebeleid.

Gert Jan Kramer begon zijn loopbaan als natuurkundige in Leiden en werkte ruim twintig jaar bij Shell, onder andere aan waterstoftechnologie. Sinds 2016 is hij hoogleraar in Utrecht. Vanuit zijn wetenschappelijke én industriële ervaring richt hij zich op de energietransitie, met speciale aandacht voor de rol van de industrie.

Meer installaties nodig

Volgens Kramer moeten we stoppen met denken in termen van “oude” industrie die verdwijnt, en meer durven nadenken over de duurzame industrie van de toekomst. ‘Staal, chemie, kunstmest: we hebben het gewoon nodig. Maar we gaan het anders maken: met groene waterstof in plaats van kolen, en met afval en biomassa in plaats van olie.’ Zulke processen vragen volgens hem niet alleen meer energie, maar ook meer ruimte. ‘Biomassa is lastiger te verwerken dan aardolie. En als je afval gaat hergebruiken, heb je meer installaties en logistiek nodig.’

Kust is logische plek

De logische plek voor die vernieuwde basisindustrie is volgens Kramer aan de kust. ‘Daar komt de energie van de Noordzee binnen en daar zitten de bestaande industrieclusters. Dat is efficiënter dan versnipperde, kleinschalige initiatieven verspreid over het land.’

Kramer wijst op de enorme schaal van de energietransitie. ‘Alleen al voor wind op zee mikt Nederland op 70 gigawatt in 2050. Dat is een vijfde van ons deel van de Noordzee. En al die energie moet je aan land brengen.’ Transformatorstations, elektrolyzers, nieuwe pijpleidingen: het zijn allemaal ruimtevragers. ‘En dat zijn dan alleen nog maar de energie-installaties. Daar komt de ruimte voor circulaire industrie nog bij.’

Kritisch over kernenergie

Over nieuwe energie gesproken: hoe kijkt Kramer naar de komst van eventuele kerncentrales in het nieuwe gebied? Kramer is kritisch over deze zogeheten SMR's, small modular reactors. ‘Ze zijn niet zo klein als het klinkt, en de ruimte die ze vragen is fors. Bovendien zijn ze duur en leveren ze een vaste basishoeveelheid energie, terwijl het energiesysteem van de toekomst juist draait op flexibiliteit.’

‘We houden ons bezig met vragen als: hoeveel duurzame industrie willen we, en wat vraagt dat van ons energiesysteem en onze ruimtelijke ordening?’

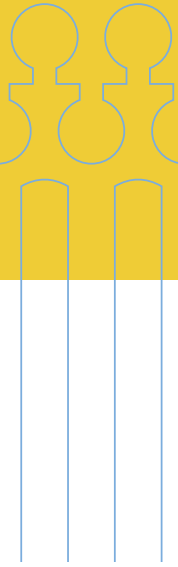
Hij benadrukt: ‘Diversiteit in bronnen is prima, maar wie denkt dat kern-energie het verschil gaat maken, onderschat wat wind en zon al aan het doen zijn.’

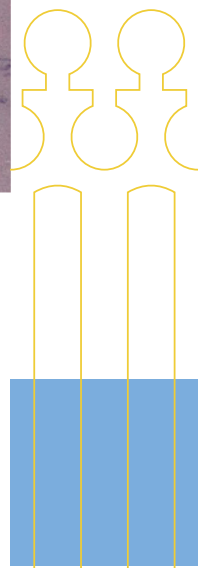
Zeewaartse uitbreiding als logische stap?

‘Vanuit systeem perspectief is zee-waartse uitbreiding goed te verdedigen,’ zegt Kramer. ‘Niet als doel op zich, maar als middel om de energietransitie en industriebeleid bij elkaar te brengen. De kust is de plek waar alles samenkomt. Dan moet je als overheid durven zeggen: wij willen hier ruimte reserveren voor de industrie van de toekomst.’ Volgens Kramer zijn het vaak niet de kosten die zo'n project in de weg zitten, maar het ontbreken van langetermijnvisie. ‘De grote vraag die ik mis is: welk land willen wij nalaten aan de volgende generatie? Dat is geen economische afweging, maar een politieke en morele keuze.’

Belemmeringen transitie wegnemen

Om de energietransitie echt te versnellen, zijn volgens Kramer verschillende dingen nodig. Verandering van de Energiewet bijvoorbeeld, die het nu nog netbeheerders verbiedt om te anticiperen op eventuele uitbreiding van het elektriciteitsnet. ‘Daarnaast is er een gebrek aan duidelijk toekomstperspectief voor de industrie. Bedrijven doen geen miljardeninvesteringen voor 2030 als ze niet weten of ze in 2050 nog gewenst zijn. De overheid moet durven zeggen: ja, wij willen duurzame basisindustrie behouden, en ja, daar hoort ruimte bij. Alleen dan gaan bedrijven ook echt bewegen.’

Anneklaar Wijnants (Natuurmonumenten):

‘Natuur onder water verdient minstens evenveel bescherming als op het land’

Anneklaar Wijnants

Anneklaar Wijnants is provinciaal ambassadeur Zuid-Holland bij Natuurmonumenten. Ze heeft een achtergrond in milieukunde en werkte eerder bij gemeenten, adviesbureaus en het Hoogheemraadschap van Delfland. Al ruim tien jaar zet ze zich in voor natuurbelangen op bestuurlijk niveau, met focus op waterkwaliteit, stikstof en ruimtelijke ontwikkelingen.

‘Zonder uitvoering van de eerder beloofde natuurcompensatie valt er met ons niets te bespreken.’
Wie met Anneklaar Wijnants van Natuurmonumenten praat over de mogelijke zeewaartse uitbreiding van de Rotterdamse haven, merkt meteen hoe zij erin staat:
‘Als je nu nadenkt over een nieuwe ingreep op zee, moet je beginnen met je beloften van de vorige keer na te komen. Bovendien moet een eventueel nieuw project onder aan de streep een “plus” voor de natuur opleveren.’

Als provinciaal ambassadeur Zuid-Holland voor Natuurmonumenten behartigt Anneklaar Wijnants al ruim tien jaar de belangen van natuur in gesprekken met overheden en bedrijven. En dat doet ze met kennis van zaken: Wijnants werkte eerder onder meer bij het Hoogheemraadschap van Delfland, bij gemeenten en als adviseur op het gebied van ruimtelijke ordening en duurzaamheid. Ze kent de geschiedenis van de Tweede Maasvlakte tot in detail. 'We waren als natuurorganisaties vanaf het begin betrokken bij de planvorming, al vanaf de jaren negentig. Uiteindelijk konden we in 2008 akkoord gaan met de aanleg, omdat er heel stevige afspraken werden gemaakt: over wettelijke natuurcompensatie, én over een pakket extra investeringen in leefomgevingskwaliteit in de regio. Maar de wettelijke natuurcompensatie voor de onderwaternatuur is tot op de dag van vandaag niet gerealiseerd. Zolang die natuurcompensatie niet is uitgevoerd, valt er met ons over een volgende uitbreiding niet te praten.'

Natuur onder water

Wijnants waarschuwt voor onderschatting van wat er onder het oppervlak van de Noordzee leeft. 'De onderwaternatuur is rijker dan veel mensen denken. Wie de film De

Wilde Noordzee heeft gezien, weet wat ik bedoel: een wereld vol anemonen, schelpdieren, vissen en bodemleven. Maar die wereld staat onder druk. Soorten gaan achteruit. En dat is niet alleen een verlies aan schoonheid: ook onze voedselvoorziening, visstanden en ecologische weerbaarheid zijn ermee verbonden.' Dat maakt elke uitbreiding op zee potentieel schadelijk. 'Je kunt niet zomaar ergens anders "nieuwe natuur" aanleggen onder water, zoals je dat op land nog zou kunnen doen', legt Anneklaar uit. 'Voor een gekapt bos kun je elders opnieuw planten. Maar alle ruimte onder water is al natuur. Dus als je zeewaarts uitbreidt, moet je onder water iets verbeteren. Bij de Tweede Maasvlakte hebben we ingezet op extra bescherming van bestaande natuurgebieden. Bijvoorbeeld door schadelijke vormen van visserij te weren uit kwetsbare zones in de Voordelta. Maar dat moet je dan wél echt doen, en juridisch goed borgen. Dat is onvoldoende gelukt.'

Plus voor natuur

Wat Wijnants betreft is er bij een nieuwe uitbreiding maar één juiste uitgangspositie: 'Een eventueel nieuw project moet onder aan de streep een "plus" voor de natuur opleveren. Dus niet alleen: wat kapotgaat compenseren. Maar ook: structureel investeren

in betere kwaliteit van bestaande natuur.' Dat is volgens haar de enige weg vooruit. 'En dat vraagt om politieke wil, om visie en om betrouwbare afspraken.' Dat vraagt volgens haar ook iets van het contact met partijen als het Havenbedrijf. 'We zijn wel in gesprek, maar missen op dit moment structureel contact met de directie van het Havenbedrijf. Gezien het strategische belang van deze opgave zou dat echt beter moeten.'

Goed voorbeeld

Toch is Anneklaar niet uitsluitend kritisch. Ze noemt als goed voorbeeld de investeringen in de noordrand van Rotterdam; onderdeel van de "bovenwettelijke" afspraken die gemaakt

werden bij de aanleg van de Tweede Maasvlakte. 'Daar is natuur gerealiseerd, is plek gekomen voor natuurinclusieve landbouw en is recreatie mogelijk gemaakt.'

Belofte nakomen

Wijnants sluit af: 'Als je nadenkt over een zeewaartse uitbreiding, moet je de ervaringen van eerdere vergelijkbare projecten meenemen. Het zou kunnen, mits je natuurcompensatie goed aanpakt én borgt. Maar als je de gemaakte afspraken niet nakomt, ondermijnt je het draagvlak. Wij gaan niet nog een keer 17 jaar wachten op iets dat wettelijk verplicht is. Dus: eerst inlossen wat openstaat, en dan pas praten over de toekomst.'

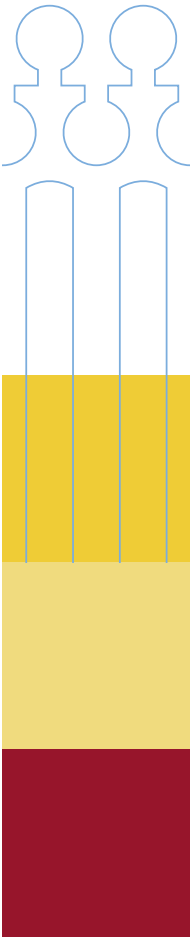
Jeroen van Schaick, strategisch adviseur bij de provincie Zuid-Holland en coördinator van NOVEX Rotterdamse haven:

‘Het liefst leg ik gewoon de kaart van het gebied op tafel; dan wordt praten over de toekomst ineens heel concreet’

Jeroen van Schaick

Jeroen van Schaick is strategisch adviseur bij de provincie Zuid-Holland en coördinator van NOVEX Rotterdamse haven. Hij studeerde stedenbouwkunde aan de TU Delft en schreef het boek ‘Shaping Holland’. Daarnaast is hij reisblogger en fotograaf (www.thebookofwandering.nl).

Hoe lastiger het vraagstuk, hoe blijer Jeroen er meestal van wordt. Met een wetenschappelijke achtergrond in stedenbouw en ruimtelijke planning, is hij dan ook dé aangewezen figuur om de discussie over de toekomstige inrichting van het Rotterdamse havengebied binnen de provincie te coördineren. Een proces dat – zo zegt hij – ‘balanceert tussen samen ontwerpen, onderzoeken en onderhandelen.’

Hoe moet Nederland er in de toekomst uitzien? Dat is het onderwerp van de “ruimtelijke ordening”. We willen allemaal dingen – wonen, bedrijventerreinen, wegen, natuur – die met elkaar concurreren. Waar woningen worden gebouwd, kun je geen windmolens zetten. En waar bedrijven uitbreiden, kun je niet recreëren. Hoe los je dit vraagstuk op?

Weg van de papieren werkelijkheid

Een aantal gebieden in Nederland is extra complex: de Rotterdamse haven bijvoorbeeld. Daar botsen nóg meer belangen op elkaar dan in de rest van Nederland. De Rijksoverheid noemt dit NOVEX-gebieden. In [NOVEX Rotterdamse haven](#) worden partijen uit de regio bij elkaar gezet om samen de toekomst van de haven te schetsen. Jeroen van Schaick is trots dat hij dit complexe proces binnen de provincie mag coördineren. ‘Het is een van de grootste uitdagingen van dit moment en we zijn bezig om van een papieren werkelijkheid, échte werkelijkheid te maken. Dat is fantastisch! Natuurlijk: je moet geduld hebben om alle partijen op een lijn te krijgen. Gelukkig heb ik ook een gezonde mate van ongeduld. Ik wil stappen maken.’

Ombouw

En stappen zijn er recent gezet met de publicatie van de [uitvoeringsagenda](#). Jeroen: ‘De kern van die uitvoeringsagenda is het onderwerp van deze conferentie: hebben we zeewaartse uitbreiding nodig of zijn er andere oplossingen mogelijk voor alle ruimtelijke uitdagingen? Binnen NOVEX is er een voorkeur voor oplossingen binnen het bestaande havengebied. “Ombouw” noemen we dat. Maar omdat we haast hebben, moeten we alternatieve ideeën – zoals zeewaartse uitbreiding – tegelijkertijd onderzoeken. Die snelheid is nodig, want de energietransitie wacht niet op ons.’

Magie

De samenwerking binnen NOVEX gaat goed; en dat is best bijzonder want er zitten veel mensen aan tafel: de provincie Zuid-Holland, de gemeente Rotterdam, het Havenbedrijf Rotterdam en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, van Klimaat en Groene Groei, van Economische Zaken en het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. En dan natuurlijk alle buurgemeenten van het Rotterdamse havengebied, ondernemersvereniging Deltalinqs, de Natuur

en Milieufederatie Zuid-Holland en het Waterschap Hollandse Delta. ‘En dat zijn ze nog niet allemaal’, zegt Jeroen. ‘Iedereen brengt z’n eigen expertise en kracht in. We slagen erin om goed naar elkaar te luisteren. In die samenwerking zit echt een stukje magie.’

Investeringsagenda

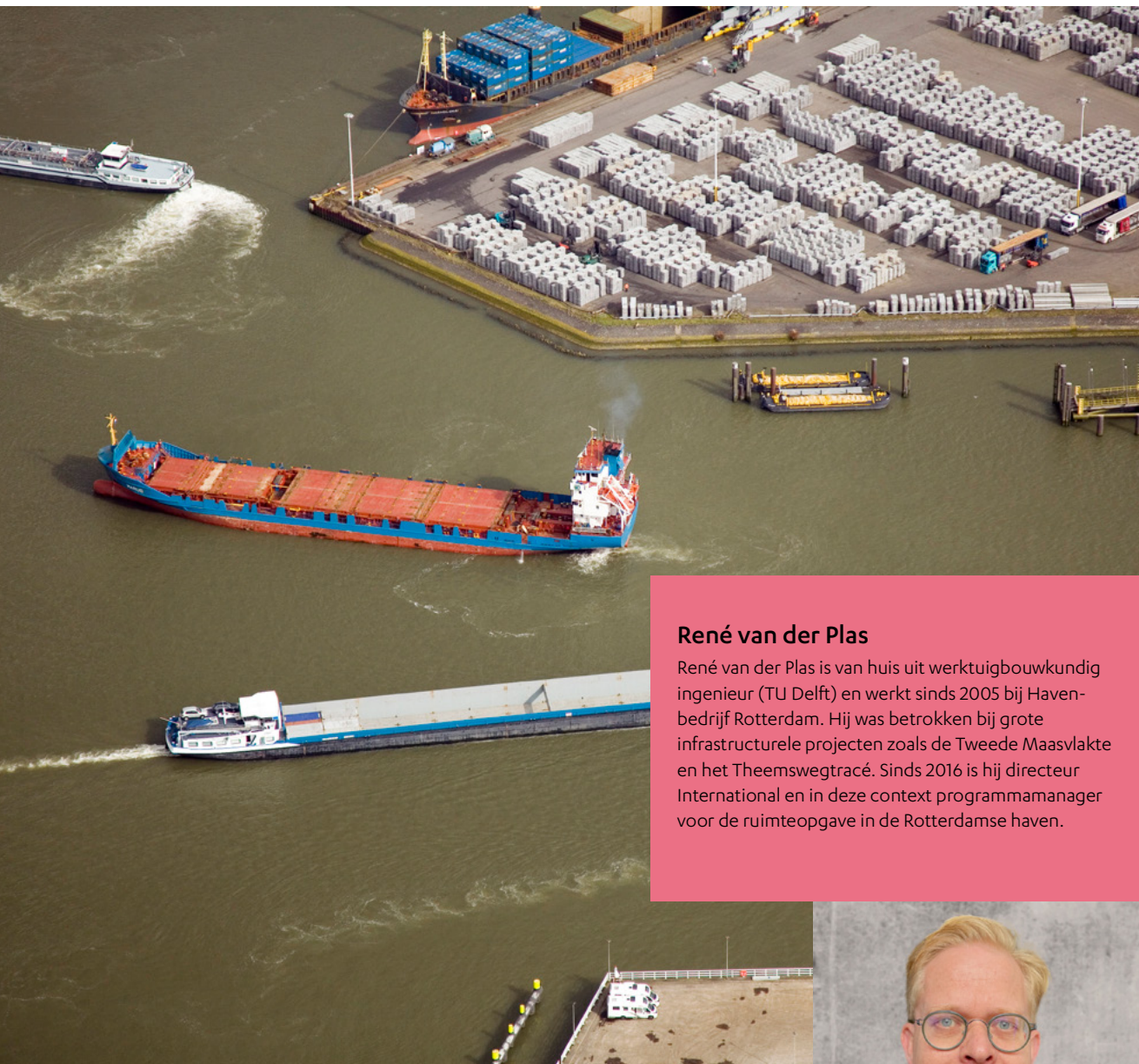
Er ligt nu een gemeenschappelijke uitvoeringsagenda. De volgende stap is dat daar geld bij wordt gezocht en dat er een investeringsagenda wordt vastgesteld. Dan worden de afspraken hard. ‘We willen in de loop van dit jaar een verkenning van nut en

noodzaak van zeewaartse uitbreiding van de grond zien te krijgen. In de komende jaren zullen we spelregels met elkaar moeten afspreken, want je wilt niet telkens opnieuw in dezelfde discussies terecht komen’.

Belangrijke conferentie

Deze conferentie is volgens Jeroen ontzettend belangrijk, omdat alle argumenten aan bod komen zonder dat er besluiten worden genomen. ‘Dat komt in de buurt van wat ik “ontwerpend denken” noem: samen nadenken over de beste toekomst voor de Rotterdamse haven.’

René van der Plas en Eric van der Schans,
Havenbedrijf Rotterdam:

‘De ruimte-opgave is urgent. Maar dat vraagt juist om zorgvuldigheid’

René van der Plas

René van der Plas is van huis uit werktuigbouwkundig ingenieur (TU Delft) en werkt sinds 2005 bij Havenbedrijf Rotterdam. Hij was betrokken bij grote infrastructurele projecten zoals de Tweede Maasvlakte en het Theemswegtracé. Sinds 2016 is hij directeur International en in deze context programmamanager voor de ruimteopgave in de Rotterdamse haven.

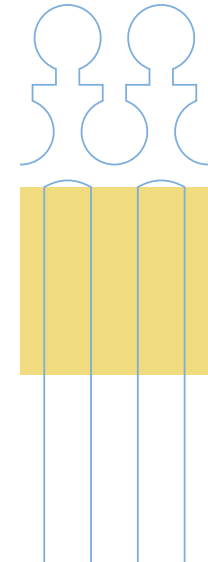
Wie verwacht dat het Havenbedrijf Rotterdam vol enthousiasme campagne voert voor een zeewaartse uitbreiding, komt bedrogen uit. In plaats van een vlammend pleidooi, kiezen directeur Environmental Management Eric van der Schans en programmamanager

ruimtegebrek René van der Plas voor een nuchtere boodschap.

Ja, er is een ruimteprobleem in de haven, met het oog op de energie- en grondstoffentransitie. En ja, dat vraagt om tempo. Maar bovenal vraagt het om zorgvuldigheid.

Eric van der Schans

Eric van der Schans is sinds 2015 directeur Environmental Management bij Havenbedrijf Rotterdam. Hij studeerde chemische technologie in Twente en werkte eerder bij advies- en ingenieursbureaus als Antea Group, DHV en Stork. Bij het Havenbedrijf is hij verantwoordelijk voor milieu, ruimte en bereikbaarheid in het Rotterdamse haven- en industriegebied.

‘We moeten eerst het probleem: ruimtegebrek, centraal stellen. En pas daarna kijken welke oplossingen er zijn’, zegt Van der Plas. ‘De zeewaartse uitbreiding is daar één mogelijkheid in, maar zeker niet de enige. Belangrijker is dat we nu haast maken met een formele verkenning voor een gedegen afweging.’ De ruimte-opgave waar de haven voor staat is fors, benadrukken beiden. ‘De

energietransitie vraagt ruimte’, stelt Van der Schans. ‘En dat niet alleen: straks komt daar ook een grondstoffentransitie bij. We moeten nieuwe activiteiten ontwikkelen, terwijl bestaande processen nog niet zijn afgebouwd. Dat vraagt om “schuifruimte”. Bovendien zijn de nieuwe processen vaak minder ruimte-efficiënt dan de bestaande op aardolie gebaseerde bedrijvigheid.’

Razendsnelle doorontwikkeling

Tegelijkertijd is het niet zo dat alle bestaande ruimte in het Rotterdamse havengebied al benut is. Toch klopt het beeld van een nijpend tekort. Van der Plas: ‘Bestaande terreinen worden over het algemeen al maximaal benut en de beschikbare ruimte is versnipperd. Grote kavels voor nieuwe vestigingen zijn schaars. En een onlangs gesloten olieraffinaderij wordt bijvoorbeeld razendsnel weer ingevuld door een bedrijf dat nu werkt aan een grootschalige hub voor de productie, opslag en distributie van duurzame vliegtuigbrandstof (SAF) en voor de waterstofeconomie. De infrastructuur is hier immers al aanwezig, net als de kennis en logistiek. De ontwikkeling gaat hard. En dat benadrukt de noodzaak om vooruit te kijken.’

Intensivering en verkenning

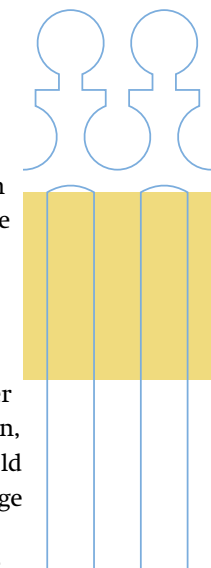
De aanpak is tweeledig: intensivering van bestaand terreingebruik én verkenning van nieuw terrein. Van der Schans: ‘Je moet je weten wat je opties zijn. Daar hoort ook de zeewaartse uitbreiding bij. Maar dat is niet iets waar je lichtvaardig over beslist.’ Een formele verkenning is nodig, vinden ze allebei. Van der Plas: ‘We hebben geleerd van eerdere projecten. Stakeholders moeten we vanaf het begin meenemen in de plannen. En besluitvorming moet worden gebaseerd op zorgvuldige maatschappelijke afwegingen. Juist omdat het om zulke grote ruimtelijke ingrepen gaat.’

Dubbele doelstelling

Bij de ontwikkeling van de Tweede Maasvlakte werd destijds gekozen voor een dubbele doelstelling: naast economische versterking was ook verbetering van de leefomgeving onderdeel van het project. Dat moet dit keer opnieuw het uitgangspunt zijn. ‘Dus als er wordt uitgebreid, dan moet dat tegelijkertijd óók ten goede komen aan de regio. Denk aan recreatie, bereikbaarheid of natuurontwikkeling’, zegt Van der Schans.

Urgentie

Hoewel beiden zich dus niet meteen willen vastpinnen op een zeewaartse uitbreiding als dé oplossing, wijzen ze wél op de urgentie van het ruimtetekort tijdens de energie- en grondstoffentransitie. ‘Er is ruimte nodig voor de transitie’, stelt Van der Plas. ‘Als we dat niet mogelijk maken, vindt die transitie elders op de wereld plaats. Dan hebben we straks wél lege terreinen, maar geen rol meer in de energie- of grondstoffenvoorziening van Europa. Dat kunnen we ons niet permitteren.’ Toch pleiten beiden niet voor overhaaste keuzes. Integendeel. Van der Schans. ‘Als we nu te snel gaan, komen we geheid in juridische en bestuurlijke trajecten die veel vertraging kunnen veroorzaken. Daarom willen we dit van meet af aan goed doen. Zorgvuldig, transparant, met oog voor alle belangen. Daarom bepleit ik vertraging aan het begin. Want alleen dan kun je verderop in het traject versnellen en echt doorpakken.’

Voorzitter Johan Nooitgedagt
(Nederlandse Visserijbond):

‘De visserij raakt stukje bij beetje steeds meer kwijt’

De plannen voor een mogelijke nieuwe zeewaartse uitbreiding van de Rotterdamse haven baren de Nederlandse vissers grote zorgen. Voor Johan Nooitgedagt, voorzitter van de Nederlandse Visserijbond, is het een bekend patroon: telkens als er iets gebouwd of ontwikkeld wordt op zee, is het de visserij die terrein moet inleveren. ‘We raken stukje bij beetje alles kwijt.’

Johan Nooitgedagt

Johan Nooitgedagt is voorzitter van de Nederlandse Visserijbond. Hij groeide op in Friesland en heeft een maritieme achtergrond als zeevarende. Al decennialang zet hij zich in voor de belangen van de Nederlandse visserijsector, met bijzondere aandacht voor duurzaamheid, ruimtegebruik op zee en het behoud van de kleinschalige kustvisserij.

Volgens Nooitgedagt is het wrang dat de visserij in de praktijk de rekening betaalt voor ruimtelijke keuzes die op andere doelen zijn gericht. ‘De haven mag uitbreiden, de natuur moet worden gecompenseerd, en de visserij moet daarvoor opdraaien. Wij moeten visgronden inleveren, terwijl wij niet degenen zijn die bouwen. Dat voelt als meten met twee maten.’

Kleinschalige visserij onder druk
Vooral de kleinschalige kustvisserij lijdt onder de opeenstapeling van ruimteclaims op de Noordzee. Niet alleen de havenuitbreiding, maar ook windmolenparken, kabels, leidingen,

natuurherstelmaatregelen en vaar-routes maken flinke delen van de zee onbruikbaar voor vissers. ‘Er zijn inmiddels zoveel restricties, verboden zones en nieuwe regels, dat het voor veel kleinschalige vissers bijna niet meer vol te houden is. Ze mogen vrijwel nergens meer vissen.’

Verschralen

De cijfers liegen er niet om, stelt Nooitgedagt. ‘Nederland had dertig jaar geleden nog ruim 2700 zeevarende vissers. Nu zo’n 800. Ook het aantal schepen is meer dan gehalveerd. Havens die ooit vol lagen, zijn nu leeg. Vissersveilingzalen staan

grotendeels ongebruikt. Kijk maar eens rond in Stellendam. Ook Yerseke, IJmuiden en Den Helder zien hun functie als visserijhaven verschralen.’

Gevecht om ruimte

Volgens Nooitgedagt is de zee het nieuwe front geworden in het gevecht om ruimte. ‘Op land is het vol. Nu verplaatst de strijd zich naar zee. Maar als iedereen daar iets wil – van industrie tot natuur en van recreatie tot visserij – dan moeten we keuzes maken. En telkens blijkt weer dat de visserij de zwakste partij is. Terwijl we juist staan voor een duurzaam, ambachtelijk beroep met

verse producten van dichtbij.’ Wat hem stoort is dat er wel ruimte wordt gemaakt voor economische ontwikkelingen, maar nauwelijks serieus wordt gekeken naar compenserende maatregelen voor vissers. ‘Bij natuurcompensatie denken we aan habitatherstel. Maar wat is de compensatie voor verloren visgrond? Dat blijft een blinde vlek in het beleid.’

Prachtig vak

Wat hem als belangenbehartiger veel bezighoudt, is het spanningsveld tussen eerlijkheid en hoop. ‘Ik wil een realistisch verhaal vertellen over hoe moeilijk het is voor vissers. Maar ik wil zeker geen jonge mensen ontmoedigen om te kiezen voor ons mooie vak. Want het blijft een prachtig vak, met betekenis voor de voedselvoorziening en onze maritieme cultuur. En voor de grootschaliger visserij blijft er zeker toekomst.’

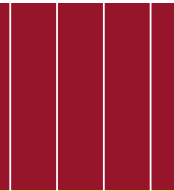
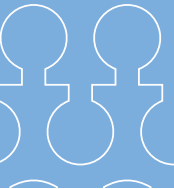
Geen bezwaar tegen haven, wél tegen eenzijdige lasten

Opmerkelijk is dat Nooitgedagt zich niet per se verzet tegen de havenuitbreiding zelf. ‘De Rotterdamse haven is van groot belang voor de BV Nederland. Ik begrijp dat er ruimte nodig is voor de energietransitie, waterstofproductie en andere ontwikkelingen. Maar waarom moet die ruimte altijd ten koste gaan van

de visserij?’ Wat hem betreft zouden andere oplossingen onderzocht moeten worden. ‘Waarom moet natuurcompensatie per se binnen de twaalfmijlszone, waar wij vissen? Waarom kan het niet in een windpark, waar we toch al niet mogen vissen? Of elders, op land? Als je nog eens iets langer nadenkt, en ons erbij betreft, kun je misschien andere keuzes maken waarbij de visser niet altijd de verliezer is.’

Realisme én trots

Nooitgedagt blijft hoe dan ook strijden voor zijn achterban. Niet alleen door formeel bezwaar te maken tegen ingrepen, maar vooral door de belangen van vissers te blijven agenderen. ‘Het zou mooi zijn als we met andere partijen aan tafel kunnen komen – havenbedrijven, natuurorganisaties, beleidsmakers – om samen na te denken over hoe we ruimte kunnen delen.’ Want ondanks alles blijft er één overtuiging overeind: ‘We hebben het over vakmensen die dag en nacht op zee zijn. Die duurzaam willen vissen en bijdragen aan lokaal voedsel. Laten we alsjeblieft zuinig zijn op dat erfgoed.’

Anne-Marie Spierings, programmadirecteur
Economische Transitie bij Deltalinqs:

‘De zee is geen lege ruimte, maar uitbreiding overstijgt het belang van de haven’

De discussie over een mogelijke zeewaartse uitbreiding van de Rotterdamse haven is complex. Toch is voor Anne-Marie Spierings, programmadirecteur Economische Transitie bij Deltalinqs, één ding glashelder: ‘Als we serieus werk willen maken van de energietransitie, kunnen we niet om extra ruimte heen. En die ruimte hebben we niet op land.’

Anne-Marie Spierings

Anne-Marie Spierings is programmadirecteur Economische Transitie bij Deltalinqs en clusterregisseur voor het industriegebied Rotterdam-Moerdijk. Ze was eerder gedeputeerde in Noord-Brabant voor energie, milieu en circulaire economie. Met haar achtergrond in milieukunde en bestuurlijke ervaring zet ze zich in voor een duurzame en toekomstbestendige haven- en industrie-ontwikkeling.

Anne-Marie Spierings is programmadirecteur Economische Transitie bij Deltalinqs (de ondernemersvereniging van vrijwel alle bedrijven in het Rotterdamse havengebied) en clusterregisseur voor het Rotterdam-Moerdijkgebied. Ze spreekt met veel inhoudelijke kennis over de uitdagingen waar het haven- en industriegebied voor staat.

Wind op zee en waterstof

Wat is daarvoor nodig? Volgens Spierings allereerst ruimte voor functies die onlosmakelijk verbonden zijn met de energietransitie. 'Denk aan de aanlanding van wind op zee, aan elektrolyzers om waterstof te maken, aan terminals voor waterstofdragers. Dat vraagt allemaal ruimte. En die ruimte is op het land simpelweg niet beschikbaar.'

'De Rotterdamse haven is van groot economisch belang, maar het gaat mij bij uitbreiding van de haven niet om het behouden van de internationale concurrentiepositie als doel op zich. Wat mij betreft is de centrale opgave: hoe blijven we een moderne, toekomstbestendige haven? En dat kan alleen door een duurzame haven te zijn.'

Niet alleen de energietransitie, ook de grondstoffentransitie vraagt ruimte. Spierings: 'Een recente studie laat zien dat we voor de toekomstige circulaire chemie in de haven 1,4 keer het huidige ruimtebeslag nodig hebben van de petrochemische industrie. Dat heeft te maken met de ruimte die je bijvoorbeeld nodig hebt voor voorbewerking van circulaire processen. Simpel gezegd: plastic afval als grondstof is veel minder "compact" dan aardolie, en circulaire processen vragen meer bewerkingsstappen.' Ze benadrukt dat het niet alleen gaat om extra vierkante meters, maar ook om strategische ligging. 'Voor de circulaire economie zijn nabijheid van bestaande chemische clusters en goede transportmogelijkheden logisch. En voor de energietransitie – vanwege kabels van windturbines en ruimtebeslag – een plek dicht bij zee.'

Slimmer omgaan met bestaande ruimte

Is het mogelijk om slimmer om te gaan met de bestaande ruimte? Die vraag krijgt Spierings vaker. 'Schijn bedriegt', legt ze uit. 'Als je op de huidige Tweede Maasvlakte kijkt, lijken veel plekken leeg. Maar wat leeg lijkt, is vaak in gebruik. Denk aan ondergrondse leidingen voor veilig transport van stoffen. Of aan de veiligheidszones rond opslagtanks. Die hebben ruimte om zich heen nodig, juist om ongevallen te voorkomen en het milieu te beschermen.' Ze is daarom voorzichtig met de suggestie dat alles "wel wat efficiënter kan". 'Natuurlijk moeten we kritisch blijven op ruimtegebruik. En als mensen goede ideeën hebben om slimmer te bouwen, dan zijn die meer dan welkom. Maar er is echt niet overal rek meer in het systeem.'

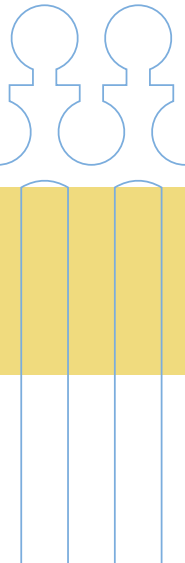
Economie en ecologie: geen tegenstelling

Veel mensen koppelen de zeewaartse uitbreiding aan ecologische teloorgang. Volgens Spierings is het tijd om af te stappen van de klassieke tegenstelling tussen economische groei en ecologische bescherming. 'Die discussie is te beperkt. De hoofdreden voor uitbreiding zit hem in het mogelijk maken van een duurzame samenleving, niet in groei om de groei. Als we wind op zee

willen benutten, als we een waterstofeconomie willen ontwikkelen, dan moeten we daar ruimte voor maken. Dat is óók een maatschappelijke verantwoordelijkheid.' Daarbij helpt het, stelt ze, als we het slim aanpakken. 'Maak gebruik van principes als "building with nature". Niet alleen om natuurwaarden te realiseren, maar ook om de onderhoudskosten van de haven te verlagen. Op de lange termijn is dat rendabeler – maatschappelijk én economisch.'

Eerst energie, dan grondstoffen

Wat zou dan een logische invulling zijn van een nieuw havengebied? 'Begin met de functies die je echt niet elders kwijt kunt', stelt Spierings. 'Dus eerst de energiecomponent: aanlanding van elektriciteit uit wind-op-zee, elektrolyzers, eventueel energieopslag. En daarna, als er ruimte is, voorbewerking van grondstoffen in de circulaire keten, bijvoorbeeld importstromen van biologische grondstoffen of afval dat we gaan recycleren. Want na de energietransitie volgt immers ook de grondstoffentransitie.' In de nabije toekomst zou hier volgens haar een "logisch samenhangend ecosysteem" moeten liggen. 'Een gebied waar de energiestromen, industriële processen en ruimtelijke inrichting op elkaar zijn afgestemd. Laten we hier iets bouwen waar we met z'n allen trots op kunnen zijn.'

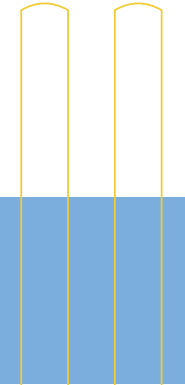
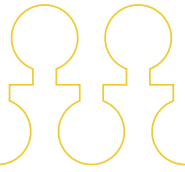

Alex Ouwehand, directeur van de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland:

‘Nieuwe ruimte aan zee is nodig, maar dan wel mét gegarandeerde natuurcompensatie’

Alex Ouwehand, directeur van de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland, is geen tegenstander van een zeewaartse uitbreiding van de Rotterdamse haven. Sterker nog: hij ziet het als een logische stap om ruimte te bieden aan de energietransitie. Maar dan moet er wel een belangrijke les worden geleerd uit het verleden. ‘De natuurcompensatie voor de Tweede Maasvlakte is al ruim twintig jaar geleden beloofd, maar nog altijd niet goed geregeld.’

Volgens Ouwehand is de zeewaartse uitbreiding van de haven nodig, vooral om de energietransitie mogelijk te maken: ‘We hebben in Nederland besloten om veel duurzame energie op zee op te wekken. Die energie moet aan land komen, waar we er via elektrolyzers waterstof van maken. Daar heb je ruimte voor nodig: voor de infrastructuur, de conversie, de opslag. Die ruimte vind je aan de zeezijde van de haven.’

Ook ruimte voor de stad

In het effectiever benutten van de bestaande ruimte ziet hij weinig mogelijkheden. Wel waarschuwt Ouwehand ervoor om de ruimte op de Tweede Maasvlakte niet op te vullen met, wat hij noemt, “logistieke dozen”. ‘Distributiecentra zijn belangrijk, maar horen niet op die kostbare strategische grond. Die moet je gebruiken voor de grote maatschappelijke transitie waar we voor staan.’ Ook wijst hij op de bredere opbrengst van de aanleg van de Tweede Maasvlakte. ‘Die maakte het mogelijk om oude, ondiepere, havengebieden als het ware “terug te geven aan de stad”. Bijvoorbeeld voor woningbouw. Denk aan de Stadshavens, Katendrecht, de Rijnhaven. Dat is belangrijk voor de maatschappij. Je verbetert de leefbaarheid en je geeft ruimte aan stedelijke ontwikkeling.’

Natuurdoelen niet gehaald

Toch is Ouwehand kritisch. Want met de aanleg van de Tweede Maasvlakte is ook een belofte gedaan voor natuurcompensatie, en die is nog altijd niet ingelost. ‘Zulke ingrijpende veranderingen in natuur en landschap moet je compenseren. Daar zijn afspraken over gemaakt, bijvoorbeeld over het beschermen van – in vaktermen – habitat 1110B:

Alex Ouwehand

Alex Ouwehand is directeur van de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland. Hij werkte eerder bij Stichting De Noordzee en de ANWB en was Statenlid voor GroenLinks. Ouwehand is geboren in Katwijk, woont in Noordwijk en zet zich al decennia in voor duurzame kustontwikkeling, met nadruk op ‘bouwen met de natuur’.

de permanent overstroomde zandbanken. Maar monitoring liet zien dat de doelen niet zijn gehaald. Dat komt onder meer door bodemberoering, bijvoorbeeld door garnalenvisserij. De maatregelen die genomen zijn, bleken onvoldoende. Er is te weinig ingegrepen om de natuur echt te laten herstellen.’ Hij noemt het proces frustrerend: ‘We zijn hier al sinds 2003 mee bezig. Het lukt maar niet om het goed te regelen. Je wil vooruit, maar je blijft hangen in gesprekken, wisselende politieke prioriteiten en juridische procedures.’

Leren van het verleden

Ouwehand: ‘Wij zijn niet tegen een nieuwe zeewaartse uitbreiding. Maar we moeten leren van het verleden en zorgen dat natuurcompensatie vanaf het begin serieus en goed wordt aangepakt.’ De balans tussen economie en ecologie moet opnieuw worden gevonden. Volgens hem is fysieke compensatie alleen niet genoeg. ‘We moeten ook naar nieuwe vormen van

gezamenlijk beheer. Ik zit weleens na te denken over een gebiedscoöperatie waarin natuurorganisaties en visserij samenwerken. Je vergroot daarmee het wederzijds begrip, en werkt aan gezamenlijke verantwoordelijkheid voor natuur en gebruik.’

Denken op de lange termijn

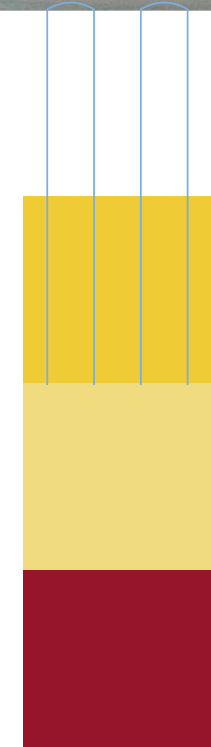
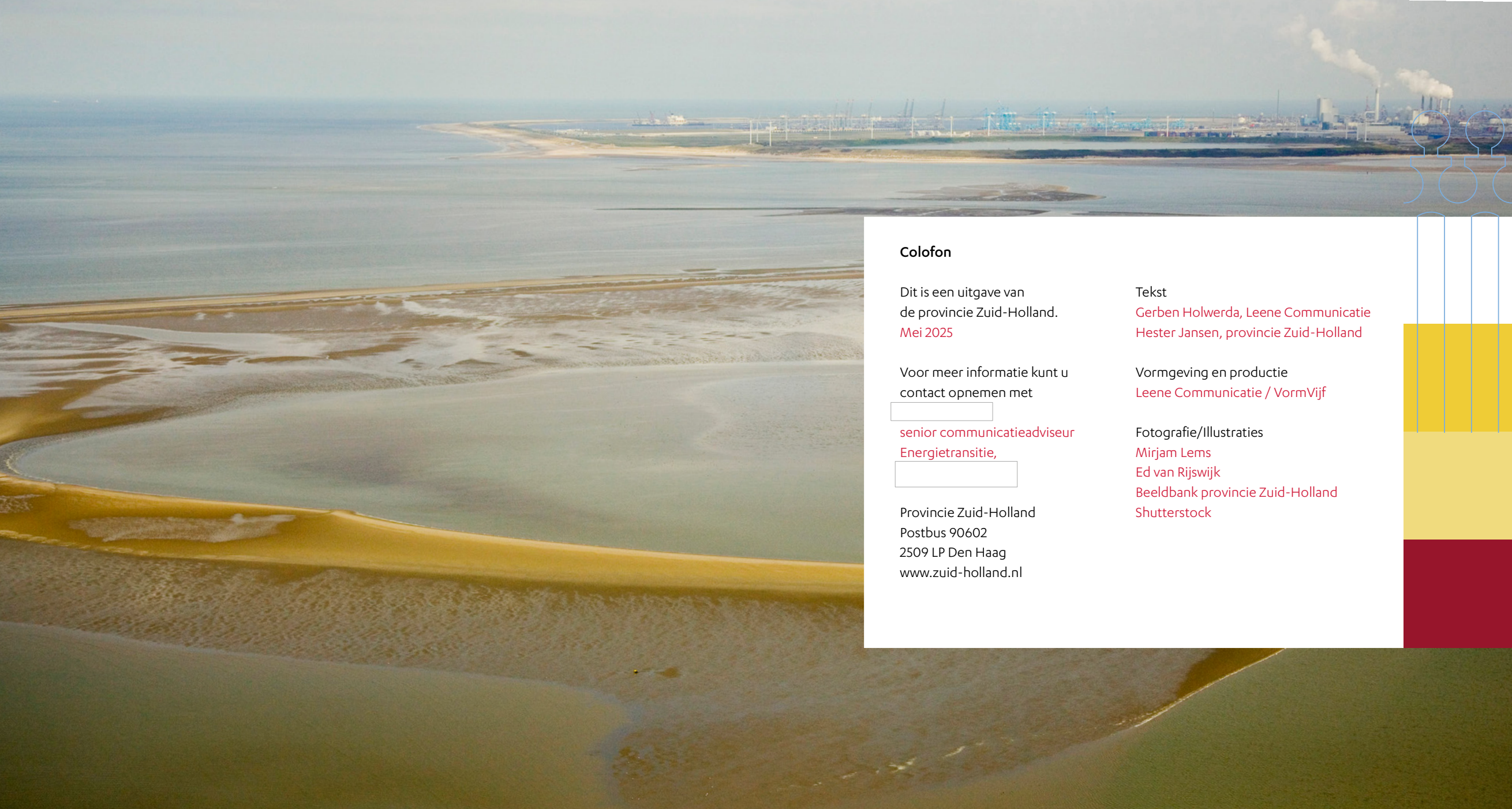
In de visie van Ouwehand moet je verder denken dan landaanwinning voor de haven en industrie. ‘Het gaat niet alleen om zeewaartse uitbreiding. We moeten verder kijken. In Zuid-Holland komen er honderdduizenden woningen bij. Die mensen hebben straks ook drinkwater nodig. Duinen zijn daar nu een belangrijke bron voor, maar de capaciteit is al benut. Misschien moeten we wel nieuwe duinen aanleggen. En

misschien nieuwe mogelijkheden benutten voor kustverdediging, recreatie of duurzame mobiliteit.’

Nieuwe ruimte maken

Volgens Ouwehand moeten we accepteren dat niet alles meer binnen bestaand gebied past. ‘We willen natuur beschermen in het binnenland, we willen ruimte voor woningbouw, voor energietransitie, voor circulaire economie. Dan ontkomt je er niet aan dat je ook nieuwe ruimte maakt. En voor de haven is de meest logische plek aan de zeezijde van de Maasvlakte.’ Hij ziet de zeewaartse uitbreiding als infrastructuur van nationaal belang. ‘Het is lastig uit te drukken in kosten en baten. Maar we weten dat we het nodig hebben voor de toekomst.’

Colofon

Dit is een uitgave van
de provincie Zuid-Holland.
Mei 2025

Voor meer informatie kunt u
contact opnemen met

senior communicatieadviseur
Energietransitie,

Provincie Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
www.zuid-holland.nl

Tekst

Gerben Holwerda, Leene Communicatie
Hester Jansen, provincie Zuid-Holland

Vormgeving en productie

Leene Communicatie / VormVijf

Fotografie/Illustraties

Mirjam Lems
Ed van Rijswijk
Beeldbank provincie Zuid-Holland
Shutterstock